

Zitting 1977–1978

14 914 (R 1085)

Goedkeuring van het op 2 oktober 1973 te 's-Gravenhage tot stand gekomen Verdrag inzake de wet welke van toepassing is op de aansprakelijkheid wegens produkten (Trb. 1974, 84)

Nr. 3

MEMORIE VAN TOELICHTING

Het hierbij ingediende ontwerp van rijkswet strekt tot goedkeuring van een verdrag dat is opgesteld tijdens de in 1972 gehouden Twaalfde Zitting van de Haagse Conferentie voor Internationaal Privaatrecht. De totstandkoming van dit verdrag kan worden beschouwd als een resultaat van het streven naar eenmaking van verwijzingsregels op het gehele gebied van de onrechtmatige daad, waarvoor op de Tiende Zitting van de Haagse Conferentie in 1964 de aanzet is gegeven. Bestond aanvankelijk het voornemen te streven naar een volledige regeling in één algemeen verdrag, reeds spoedig werd besloten tot een behandeling van het onderwerp in gedeelten. Zo is tijdens de Elfde Zitting in 1968 een regeling tot stand gebracht inzake de wet welke van toepassing is op verkeersongevallen op de weg (Verdrag van 4 mei 1971, Trb. 1971, 118). Dit verdrag werd inmiddels door België, Frankrijk en Oostenrijk geratificeerd en is op 3 juni 1975 in werking getreden. Vervolgens is het nog geratificeerd door Joegoslavië en Tsjechoslowakije. Een ontwerp van Rijkswet tot goedkeuring van dit verdrag is ingediend op 15 augustus 1973, zitting 1972–1973 – 12 476 (R 917).

In het kader van het werk op het terrein van het aansprakelijkheidsrecht heeft de Haagse Conferentie vervolgens een verdragsregeling ontworpen betreffende de aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door produkten. Voor dit onderdeel van het aansprakelijkheidsrecht valt ook in internationaal verband een toenemende belangstelling te constateren. Zo heeft de Europese Commissie een eerste voorontwerp voor een richtlijn tot harmonisering van de rechtsvoorschriften der lid-staten betreffende de produktaansprakelijkheid opgesteld. Voorts is door de Raad van Europa onlangs een ontwerp-verdrag inzake deze materie tot stand gebracht. Dat daarnaast de Haagse Conferentie aandacht heeft geschonken aan het conflictenrechtelijke aspect van dit actuele onderwerp kan als een belangrijke bijdrage tot de internationale regeling van deze materie worden beschouwd. Het verdrag brengt voor de verdragsstaten een eenmaking van de verwijzingsregels op het gebied van de aansprakelijkheid voor produktschade jegens derden tot stand. Door het ontwerpen van een sterk genuanceerd systeem van verwijzingsregels, toegesneden op het eigen karakter van de problematiek der produktaansprakelijkheid, is de Conferentie erin geslaagd op evenwichtige wijze rekening te houden met de belangen van zowel de aansprakelijk gestelde als de benadeelde partij. Het verdrag is op 2 oktober 1973, behalve voor het Koninkrijk, ondertekend voor Luxemburg en Noorwegen. Nadien is het nog ondertekend voor Portugal, Frankrijk, Italië, Joegoslavië en België.

Het is inmiddels bekrachtigd door Frankrijk, Joegoslavië en Noorwegen en op 1 oktober 1977 in werking getreden¹.

Een uitvoerige toelichting op het onderhavige verdrag is gegeven in het commentaar van de rapporteur, de Amerikaanse hoogleraar W. L. M. Reese (*Actes et Documents de la Douzième session, Tome III, blz. 252 e.v.*). Een vertaling van dit commentaar, waaraan weliswaar niet de betekenis van een authentieke interpretatie kan worden toegekend maar niettemin groot gezag moet worden toegekend, is als bijlage toegevoegd aan deze memorie van toelichting. De ondergetekenden zouden in de eerste plaats naar dit commentaar willen verwijzen. Voor het overige volgt hier een beknopte uiteenzetting van de voornaamste beginselen van de regeling.

Tot slot van deze inleidende opmerkingen willen de ondergetekenden aantekenen, dat naar hun opvatting de inhoud van het verdrag als rechtstreeks verbindend in de zin van artikel 65 van de Grondwet kan worden aangemerkt. De bepalingen van het verdrag worden door de bekrachtiging en inwerkingtreding deel van het Nederlandse recht, zonder dat daartoe een uitvoeringswet nodig is.

Artikel 1

Dit artikel geeft de werkingssfeer aan van het verdrag. Het verdrag beoogt in hoofdzaak de actie uit onrechtmatige daad – daaronder begrepen de aansprakelijkheid buiten schuld – van de gelaedeerde jegens de aansprakelijke persoon te regelen. Anders evenwel dan het Verkeersongevallenverdrag van 1971 sluit het onderhavige verdrag contractsacties niet volledig uit. Het gebruik van de term «burgerrechtelijke, niet-contractuele aansprakelijkheid» welke in het Verkeersongevallenverdrag voorkomt is vermeden. Geheel algemeen wordt in artikel 1 gesproken van «aansprakelijkheid voor schade veroorzaakt door een produkt...». Slechts uitgezonderd wordt contractuele aansprakelijkheid als omschreven in het tweede lid: wanneer de eigendom of het recht op gebruik van het produkt door de aansprakelijk gestelde persoon aan de benadeelde is overgedragen is het verdrag niet van toepassing *op hun onderlinge* verhouding. Aldus vermijdt het verdrag eventuele conflicten met verdragen betreffende koopovereenkomsten, in het bijzonder het Haagse verdrag van 15 juni 1955 nopens de op de internationale koop van roerende lichamelijke zaken toepasselijke wet (Trb. 1955, 83).

Voor landen als Nederland, waar samenloop van acties uit contract en uit onrechtmatige daad in beginsel wordt aanvaard, is de gekozen formulering niet zonder consequentie. Terwijl het Verkeersongevallenverdrag de delictsactie beheerst ook al is daarnaast een contractsactie voorhanden, kan het onderhavige verdrag voor wat betreft de onderlinge relatie tussen de partijen bij de overeenkomst geen toepassing vinden zelfs al zou de gelaedeerde een actie uit beiden hoofde, of uit één daarvan, toekomen. In zoverre is de werkingssfeer van dit verdrag dus meer beperkt dan die van het Verkeersongevallenverdrag.

Artikel 2

In aansluiting op artikel 1 geeft dit artikel definities van de begrippen produkt, schade en persoon. Het begrip produkt wordt op de meest ruime wijze omschreven. Slechts is ten aanzien van onbewerkte landbouwprodukten de mogelijkheid tot het maken van een voorbehoud opgenomen (artikel 16, eerste lid, nr. 2). Wat betreft het begrip schade geeft het verdrag op tweeërlei wijze een nadere omschrijving. Onder schade in de zin van het verdrag dient niet alleen te worden verstaan de schade die voortvloeit uit het normale gebruik van een gebrekkig produkt, doch ook die welke wordt veroorzaakt door een foutief gebruik van een deugdelijk produkt, indien zulks het gevolg is van «een onjuiste beschrijving van het produkt of het ontbreken van voldoende aanwijzingen betreffende zijn hoedanigheden, zijn kenmerkende eigenschappen of zijn gebruikswijze» (artikel 1, eerste lid). Vervolgens bepaalt

¹ Zie hiervoor alsmede voor enkele rectificaties in de vertaling in het Nederlands: *Tractatenblad* 1977, 110.

artikel 2, onder b, dat het begrip schade zowel fysieke als vermogensschade omvat. Echter niet schade aan het produkt zelf en de daaruit voortvloeiende vermogensschade, tenzij deze gepaard gaat met andere, wel onder het verdrag vallende schade. Het begrip persoon, ten slotte, heeft in het verdrag zowel op natuurlijke als op rechtspersonen betrekking (artikel 2, onder c).

Artikel 3

Het algemene karakter van het verdrag komt eveneens tot uitdrukking in de aanduiding van de kring van personen op wier aansprakelijkheid het verdrag van toepassing is. Dit zijn allen die een schakel vormen in de keten van het met winstoogmerk vervaardigen en verhandelen van produkten. De opsomming in dit artikel draagt een limitatief karakter. Op de aansprakelijkheid van personen die tot geen der genoemde categorieën kunnen worden gerekend, zoals vervoerders, heeft het verdrag geen betrekking.

Artikelen 4-7

Ter vaststelling van de toepasselijke wet bevat het verdrag in de artikelen 4-7 een gedetailleerd stelsel van verwijzingsregels. Daarbij vindt verwijzing steeds plaats naar de interne wet van een Staat. De mogelijkheid van herverwijzing (renvoi) wordt uitgesloten, zoals bij de verdragen van de Haagse Conferentie steeds het geval is. Binnen dit systeem komt in de eerste plaats betekenis toe aan de regeling neergelegd in de artikelen 4 en 5. Onderscheiden worden de volgende vier aanknopingspunten:

- de plaats waar het schadeberokkende feit zich heeft voorgedaan;
- de gewone verblijfplaats van de persoon die rechtstreeks schade lijdt;
- de plaats van de voornaamste vestiging van de persoon wiens aansprakelijkheid in het geding is;
- de plaats waar het produkt is verkregen door de persoon die rechtstreeks schade lijdt.

Bepalend voor de keuze van de toepasselijke wet is telkens een samenvatting van twee van deze aanknopingspunten, waarbij de plaats waar het schadeberokkende feit zich heeft voorgedaan en de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde het zwaarste accent krijgen. Voor wat betreft de betekenis van «gewone verblijfplaats» in het geval van een rechtspersoon wordt nog de aandacht gevraagd voor de toelichting welke in de eerste volle alinea op blz. 10 van het rapport-Reese dienaangaande wordt gegeven; daaruit blijkt dat zowel kan worden gedacht aan de hoofdvestiging van de organisatie als geheel, als aan de hoofdvestiging van het filiaal of de dochteronderneming welke het nauwste bij de schade was betrokken. De rechter moet in elk afzonderlijk geval het meest geschikte aanknopingspunt vinden.

Vervolgens biedt artikel 6 een oplossing voor het geval zich geen combinatie als bedoeld in de artikelen 4 en 5 voordoet; deze subsidiaire regeling kent aan de gelaedeerde een beperkt keuzerecht toe.

Artikel 7 ten slotte, bevat een voorzienbaarheidsclausule, waardoor de toepassing van de artikelen 4-6 wordt beperkt. Deze bepaling, die in samenhang met artikel 6 moet worden gelezen, werkt ten gunste van de aansprakelijke gestelde persoon doordat zij leidt tot toepassing van de wet van het land van zijn voornaamste vestiging indien hij met succes zich op deze bepaling beroept.

Artikel 4

Anders dan bij verkeersongevallen, waar de plaats van de handeling vrijwel steeds dezelfde is als die waar de schade zich heeft voorgedaan, is het bij produktenaansprakelijkheid niet zo eenvoudig om binnen de scala van potentiële aanknopingspunten – vooral wanneer het geval veel internationale elementen telt – één duidelijk doorslaggevende factor aan te wijzen. Ten

einde toepassing van de wet van een Staat waarmee de rechtsverhouding slechts op zuiver toevallige wijze is verbonden te vermijden, heeft de Conferentie gekozen voor een systeem waarbij steeds aan de hand van combinaties van aanknopingen de toepasselijke wet wordt vastgesteld. Een eerste reeks van dergelijke combinaties is te vinden in artikel 4. Als gemeenschappelijk element en daardoor sterkste aanknopingsfactor fungeert in deze combinaties de plaats waar het schadeberokkende feit zich heeft voorgedaan. Dit aanknopingspunt behoeft versterking van een andere, daarmee samenvallende factor. Als zulke nevenfactoren noemt artikel 4 de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde, de plaats van de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon en de plaats waar het produkt door de rechtstreeks benadeelde is verkregen.

Wat betreft de interpretatie van «plaats waar het schadeberokkende feit zich heeft voorgedaan» moge worden verwezen naar het commentaar op artikel 4 in het rapport-Reese, waaruit blijkt dat de rechter in de opvatting van de verdragsopstellers een zekere mate van vrijheid heeft om van geval tot geval te bepalen om welke plaats het gaat. Indien de handeling welke uiteindelijk tot de schade leidt in land A is verricht (de montagefout bij de reparatie van een auto) en de schade ontstaat in land B (waar de fout gemonteerde rem weigert), lijkt het aannemelijk dat het schadeberokkende feit (het weigeren van de rem) zich heeft voorgedaan in land B. De Engelse tekst («...place of injury...») lijkt ook in die richting te wijzen. Baseert men zich op de Franse tekst («...fait dommageable...»), dan lijkt een interpretatie waarbij land A als de plaats waar de schade is veroorzaakt wordt aangemerkt, niet uitgesloten, zij het dat volgens het rapport-Reese voor het gegeven geval land B meer in aanmerking komt. Uit dit rapport zou men kunnen afleiden dat de verdragsopstellers hier kennelijk iets anders bedoeld hebben dan de «lex loci delicti», die in de regel bij onrechtmatige daden als de toepasselijke wet wordt beschouwd. In hun ogen komt vooral betekenis toe aan de plaats waar de schade aan de dag treedt.

Artikel 5

Een tweede serie van combinaties is gegeven in artikel 5. In deze combinaties vormt de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde het gemeenschappelijk element en sterkste aanknopingspunt. Versterkende factoren zijn hier de plaats van de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon en de plaats waar het produkt door de rechtstreeks benadeelde is verkregen. Er zijn situaties denkbaar, waarin zowel artikel 4 als artikel 5 toepassing zouden kunnen vinden.

Een dergelijk geval doet zich in de eerste plaats voor, indien het schadeberokkende feit heeft plaatsgevonden in staat A en daar ook het produkt door de rechtstreeks gelaedeerde is verkregen, terwijl de gewone verblijfplaats van de gelaedeerde en de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon in staat B zijn gelegen. Op grond van artikel 4, aanhef en onder c, is aanknoping mogelijk bij de wet van de plaats der schade, terwijl toepassing van artikel 5, aanhef en onder a, leidt tot aanknoping aan de gewone verblijfplaats van het slachtoffer.

Een tweede geval waarin een aanknoping aan twee wetten mogelijk zou zijn doet zich voor, indien het schadeberokkende feit zich heeft voorgedaan in staat A en daar ook de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon is gelegen, terwijl de gewone verblijfplaats van de gelaedeerde en de plaats waar het produkt is verkregen in staat B liggen (artikel 4, aanhef en onder b, tegenover artikel 5, aanhef en onder b). Op grond van de beginwoorden van artikel 5 («Non-obstant les dispositions de l'article 4...» resp. «Notwithstanding the provisions of Article 4...») prevaleert in deze gevallen evenwel de aanknoping aan de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde².

De aanknoping aan de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde komt niet in aanmerking wanneer artikel 7 toepassing vindt.

² Zie de verbetering welke in de vertaling is aangebracht bij Trb. 1977, 110, onder C.

Artikel 6

Denkbaar is een zodanige geografische spreiding der aanknopingspunten dat geen enkele samenvallende aanknopingspunten als aangeduid in de artikelen 4 en 5 aanwezig is. Een dergelijke situatie kan zich voordoen bij voorbeeld wanneer de aanknopingspunten over vier verschillende landen zijn verspreid.

Op grond van artikel 6 heeft de eisende partij in deze gevallen een, zij het beperkte, keuzemogelijkheid: er dient dan te worden aangeknoopt aan de plaats van de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon, tenzij de eisende partij opteert voor de wet van de plaats waar het schadeberokkenende feit zich heeft voorgedaan. De keuze van de wet van het land waar de schade is toegebracht, is intussen beperkt door de voorzienbaarheidseis welke in artikel 7 is vervat.

Artikel 7

Biedt de alternatieve verwijzingsregel van artikel 6 aan de gelaedeerde in beperkte mate de mogelijkheid te opteren voor de wet welks bepalingen hem het meest gunstig voorkomen, artikel 7 bevat in de vorm van een voorzienbaarheidsclausule een beperking welke werkt ten gunste van de aansprakelijk gestelde persoon. De wet van de gewone verblijfplaats van de rechtstreeks gelaedeerde noch de wet van de plaats der schade komen krachtens de artikelen 4–6 tot toepassing, indien de aansprakelijk gestelde erin slaagt te bewijzen dat hij redelijkerwijs niet heeft kunnen voorzien dat het produkt of door hem vervaardigde produkten van dezelfde soort in het betrokken land in de handel zouden worden gebracht. Slaagt hij in dit bewijs, dan resteert slechts de mogelijkheid van aanknoping aan de plaats van de voornaamste vestiging van de aansprakelijk gestelde persoon onafhankelijk van de vraag welke elementen de aanknoping aan de wet van het land van de gelaedeerde zouden kunnen komen te versterken.

De aansprakelijk gestelde persoon zal uiteraard zich niet op artikel 7 beroepen indien de op grond van de artikelen 4–6 toepasselijke wet voor hem gunstiger bepalingen bevat dan de wet van het land van zijn vestiging. In zekere zin geeft dus artikel 7 ook hem een keuze.

Artikel 8

Dit artikel geeft een opsomming van rechtsvragen die door de volgens het verdrag toepasselijke wet worden beheerst. Deze opsomming draagt geen limitatief karakter, doch beoogt slechts een aantal belangrijke vraagstukken betreffende de aansprakelijkheid uitdrukkelijk onder het bereik van de toe te passen wet te brengen. Het artikel herhaalt daartoe vrijwel geheel de opsomming van artikel 8 van het Verkeersongevallenverdrag. Evenwel is het onderhavige artikel uitgebreid met een bepaling omtrent de bewijslast. Dat is vooral verklaarbaar uit het feit dat in vele landen de jurisprudentie door de «wet», in de zin van de Haagse Verdragen, dus met inbegrip van de door de jurisprudentie ontwikkelde, ongeschreven, regels, juist in een verlegging van de bewijslast een versterking van de positie van de eisende gelaedeerde heeft geconstrueerd.

De werkingssfeer van de toepasselijke wet strekt zich overigens slechts uit tot de bewijslast, voorzover althans onder die wet de regels betreffende de bewijslast tot het aansprakelijkheidsrecht worden gerekend (artikel 8, nr. 8). Regels van zuiver bewijsrechtelijke aard – bij voorbeeld de vraag of bepaalde bewijsmiddelen toelaatbaar zijn en op welke wijze het bewijs moet worden geleverd – blijven uiteraard onderworpen aan de *lex fori*. Voorts is ten aanzien van artikel 8, nr. 9 (verjaring, vervaltermijnen) de mogelijkheid geschapen tot het maken van een voorbehoud (artikel 16, onder 1). Een zodanig voorbehoud brengt niet met zich mede dat andere Verdragsstaten, op grond van een wederkerigheidsbeginsel, het verdrag in de verhouding tot

de staat die het gemaakt heeft met een zelfde beperking van de werkingssfeer van de toepasselijke wet zouden kunnen toepassen. Ten slotte verdient aandacht dat dit verdrag, anders dan het Verkeersongevallenverdrag, geen bepaling bevat met betrekking tot het instellen van een rechtstreekse vordering tegen de verzekeraar. Deze figuur is voorlopig onbekend buiten het gebied van de verkeersongevallen.

Artikel 9

Toepassing van de door de artikelen 4–6 aangewezen wet van een staat belet niet dat de rechter rekening kan houden met de veiligheidsvoorschriften die van kracht zijn in een andere staat, indien het produkt daar in de handel is gebracht. De gedachte om regels behorend tot een niet volgens het verdrag toepasselijke wet in aanmerking te nemen is niet nieuw. Een vergelijkbare regeling komt voor in artikel 7 van het Verkeersongevallenverdrag.

Artikel 9 legt echter – anders dan artikel 7 van het Verkeersongevallenverdrag – geen verplichting op: het scheidt slechts de *mogelijkheid* dat rekening wordt gehouden met bepaalde regels. Daarbij is de werking van het artikel beperkt tot de op de veiligheid van een produkt betrekking hebbende voorschriften die gelden in de staat waar het produkt op de markt is gebracht. Het is duidelijk dat indien de schade voortvloeit uit het niet in acht nemen van deze veiligheidsvoorschriften, de rechter ook wanneer de toepasselijke wet op het schuldbeginsel is gebaseerd, uit deze tekortkoming een schuldvermoeden ten laste van de fabrikant zal putten; omgekeerd is het wel in acht nemen dezer veiligheidsvoorschriften voor de fabrikant geen garantie dat hij van alle schuld vrij zal worden gehouden. Uit het commentaar op artikel 9 van het rapport-Reese zou men kunnen afleiden, dat in de opvatting van de rapporteur de rechter vrij zou zijn de veiligheidsvoorschriften behorende tot de toepasselijke wet buiten beschouwing te laten. Dit is naar de mening van de ondergetekenden niet uit artikel 9 te lezen.

Artikel 10

Dit artikel bevat de gebruikelijke «versterkte» openbare orde-clausule. De volgens het verdrag toepasselijke wet kan ter zijde worden gesteld, indien haar toepassing met de openbare orde van de staat van de rechter *klaarblijkelijk* onverenigbaar is.

Artikel 11

Het verdrag vindt toepassing, ook wanneer de toepasselijke wet niet de wet van een verdragsluitende staat is. De verdragsregels vervangen de desbetreffende nationale conflictenregels van de landen, waarin het verdrag in werking treedt.

Artikelen 12–14

De artikelen 12–14 bevatten bijzondere bepalingen met betrekking tot staten, zoals de Verenigde Staten van Noord-Amerika, het Verenigd Koninkrijk en ook het Koninkrijk der Nederlanden en sommige federatieve staten, welke verscheidene gebiedsdelen omvatten die elk hun eigen rechtsregels op het terrein van de produktenaansprakelijkheid kennen. De regering van de Nederlandse Antillen heeft te kennen gegeven medegelding van het verdrag voor dat land te wensen. Derhalve zal een daartoe strekkende verklaring op grond van artikel 14 bij de bekrachtiging worden afgelegd.

Artikel 15

Het verdrag derogeert niet aan bestaande of zelfs toekomstige verdragen betreffende bijzondere onderwerpen waarin ook regels op het gebied van de produktenaansprakelijkheid voorkomen.

Artikel 16

Dit artikel heeft betrekking op de twee enige voorbehouden die een verdragsluitende staat ten aanzien van het verdrag mag maken. Het komt niet wenselijk voor dat Nederland van deze reserves gebruik maakt. Wat betreft het voorbehoud ten aanzien van artikel 8, onder 9, wordt opgemerkt dat dit is opgenomen ten behoeve van die landen waar, zoals in de «common law» regio, verjaring gezien wordt als een onderdeel van het procesrecht.

Artikelen 17–22

De artikelen 17–22 bevatten de gebruikelijke slotbepalingen.

De Minister van Justitie,
J. de Ruiter

De Minister van Buitenlandse Zaken,
C. A. van der Klaauw

